



ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ 'ਸਾਊਥਾਲ': ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ

ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੰਜਾਬੀ

ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਾਵਿਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਸਰਦ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ' ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਨੇ ਛੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 'ਫੇਕਸ' ਨਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਵਲ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 'ਵਨਵੇਅ' 'ਰੇਤ ਸਵਾਰੀ' ਤੇ 'ਸਾਊਥਾਲ' ਆਦਿ ਨਾਵਲ ਰਚ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ। 'ਸਾਊਥਾਲ' ਹਰਜੀਤ ਦਾ ਰਚਿਆ ਚੌਥਾ ਨਾਵਲ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਅਰਧ ਵਿਕਸਤ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਅਪਣਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲੋਂ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਦਾ। ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸਭਿਅਕ ਤੇ ਦੇਸੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਉਹ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਕਲਪਨਾਂ ਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਵਰਨ ਚੰਦਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ' ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੂਜੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਦਾਰਥਕ ਸਮਰਿਧੀ ਵਾਲਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸਦਾ ਹੀ ਦੂਜੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀਮੂਲਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਨਹੀਂ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਜਨਸਮੂਹ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਸਤੁੰਲਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।¹

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੂਜੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਸਾਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਟੁੱਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ , ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਦਵੰਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਰਹੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾ ਲਵੇ। ਇਹ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਸਥਿਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਉ ਦੀ ਸਿਰਜਕ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ ‘ਸਾਊਥਲ’ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲੰਡਨ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਸਾਊਥਲ ਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਵਸਦੇ ਹਨ, ਦੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਸਾਊਥਲ ਨਾਵਲ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਪਲੀਪੜ੍ਹੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੁੱਖੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁੜੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਹੁਸੈਨ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਦੇਸਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਸੁੱਖੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਊਥਲ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਇਆ ਹੈ:

“ਆਹ ਦੇਖ, ਸਾਧੂ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਗੱਤੇ ਵਾਲੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਆਂ, ਪਰ ਉਹ ਮਰਦ ਦਾ ਬੱਚਾ ਨਿਕਲਿਆਂ, ਅਸਲੀ ਮਰਦ.....”।²

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸੋਚ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ ਪਰ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਊਥਲ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਵੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸੋਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਉਸਦੀ ਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਆ ਖੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਮਨਿੰਦਰ ਦੀ ਦੇਸਤੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਘੜਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੁੱਛ ਖੜ੍ਹੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨਿੰਦਰ ਜੋ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਰੂੜ੍ਹੀਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮਨਿੰਦਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਇਉਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸਾਧੂ ਸੁੰਹ ਮੇਰਾ ਦੇਸਤ ਸੀ, ਸੁੱਖੀ ਦਾ ਪਿਓ,

ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਤੁਰਨਾਂ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ

ਮਾਈਡ ਨਹੀ ਪਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਚਾਂਸ ਦਿੰਨਾ ਕਿ ਸਭ

ਕੁਝ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇ .”³

ਪਰ ਮਨਿੰਦਰ ਉਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ, ਬੇਮੱਖ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਪਣਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਲੜਕੀ ਪਵਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਦੇਸਤੀ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਅਪਨਉਣਾ ਹੀ ਸਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਪਵਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਆਖਦਾ ਹੈ:

“ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦਸਦੇ ਕਿ ਉਹਦਾ ਪਿਓ ਇੰਨਾ

ਸ਼ਰੀਫ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਦਿਸਦੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੈਸੇ ਆ,

ਗਏ ਹੋਣ ਪਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਰਾਹ ਹਾਲੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸਦੇ.”⁴

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਸਾਊਥੀਅਲ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਅਣਖ ਅਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਵਸਦੇ ਹੋਣ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦੇ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਜੰਮੀ, ਪਲੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੱਛਮੀ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਹੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇਹਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤਣਾਉ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਨੈਬਤ ਇਥੋਂ ਤਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਲੱਗ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਲੜਕਾ ਲੱਭਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਵਸਥਿਤ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਊਥੀਅਲ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਨ ਪਰ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੰਡੀਆ ਜਾਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ:

“ਚੱਲ ਆਪਾਂ ਇੰਡੀਆ ਚੱਲੀਏ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ’ਤੇ

ਕਿਉਂ ਆਪਣਾ ਮੁਲਕ ਐ।

ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੰਟਰੀ ਇਹ ਆ, ਐਮ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼”।⁵

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿੰਦਰ ਇੰਡੀਆਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਲੱਗ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗਾ:

“ਲੁਕ ਮੇਮ ਅੱਗੇ ਡੈਡ ਵੀ ਏਦਾਂ ਦੀਆਂ ਰੱਬਿਸ਼ ਗੱਲਾਂ

ਕਰਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਲਾਈਕ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੇ

ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਹੋਊ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ

ਘਰੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ, ਕਿਸੇ ਫਰਿੰਡ ਨਾਲ ਰਹਿਣ

ਲੱਗ ਪੈਣਾ”।⁶

ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ ਪਰ ਉਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀ ਕੌਮ ਦੇ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇੜੇ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਵੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ, ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਵਾਉਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦੋਹਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਉ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਿਸ਼ਤਿਆ ਦੀ ਡੋਰ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਸਾਊਥਾਲ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਕ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੱਕ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸੈਚ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮਕਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਘਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫੈਕਟਰੀ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਊਥਾਲ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵਲ ਦਾ ਪਾਤਰ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਲਜੀਤ, ਫਰੀਦਾ, ਕੁਲਬੀਰ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਸਾਊਥਾਲ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚਲੀ ਪਾਤਰ ਕੁਲਬੀਰੇ ਦੇ ਮਾਂਬਾਪ ਆਪਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀਲਿਖੀ ਕੁਆਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਜੀਜੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ

ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਪੁੱਜਣ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਜੀਜਾ ਸਰੀਰਕ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸਤੋਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੁਲਬੀਰੇ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਵਲ ਵਿਚਲੀਆਂ ਪਾਤਰਾਂ ਕੁਲਜੀਤ ਅਤੇ ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਰਗੇ ਬਿਗਾਨੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਠੁਕਰਾਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਦਰਦਰ ਦੀਆਂ ਠੈਕਰਾਂ ਖਾਣੀਆਂ ਪੈਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਵਿਚਲੀ ਪਾਤਰ ਪ੍ਰੀਤੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜੋ ਪੜ੍ਹੀਲਿਖੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਟਾਪਰ ਵੀ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਗੁਰਨਾਮ ਉਸਦੀ ਇਸ ਕਲਾ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫ਼ਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸਤੁੰਲਨ ਗਵਾ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਸਾਊਥਾਲ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਸਾਊਥਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਲੇਖਕ ਸਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿਚੋਂ ਛਪਦੇ ਪਰਚੇ ‘ਵਾਸਪਰਵਾਸ’ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਊਥਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ, ਮਸਜਿਦਾਂ, ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਲੇਖਕ ਸਭਾਵਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਲੇਖਕ ਸਭਾਵਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਸਮੇਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸ ਨੇ ਜਿਥੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤਣਾਉ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੇ ਨਾਵਲ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਿਥੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰੀ ਕਦਰਾਂਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ, ਉਥੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਦਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਲੱਗ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਸਾਊਥਾਲ ਨਾਵਲ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੰਢਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਯਥਾਰਥਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਾਊਥਾਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਲੇਖਕ ਸਭਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

- 1। ਡਾ. ਸਰਵਨ ਚੰਦਨ, ਬ੍ਰਹਮਚਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ, ਦਿੱਲੀ, 1977, ਪੰਨਾ 108 .
- 2। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਸਾਊਥੀਸਟ ਏਸ਼ੀਆਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009, ਪੰਨਾ 15
- 3। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ. 241
- 4। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 271
- 5। ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 131
- 6। ਉਹੀ।